

QUATRE GUIONS MUSICALS IMAGINARIS

Guions imaginaris per a Pauline Viardot,
Johanna Kinkel, Poldi Gerhard i Joseph Joachim

d'Oriol Pérez i Treviño

QUATRE GUIONS MUSICALS IMAGINARIS

© Oriol Pérez i Treviño

© DINSIC Publicacions Musicals, S.L.

Magatzem: Sepúlveda, 84 - 08015 Barcelona

Seu social: Gran Via de les Corts Catalanes, 529 - 08011 Barcelona

email: dinsic@dinsic.com - www.dinsic.com

Disseny coberta: Mercè Rial

Imprès a: Estugraf

Dipòsit legal: B 2175-2024

ISBN: 978-84-16623-86-0

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, compresa la reprografia i el tractament informàtic, i també la distribució d'exemplars mitjançant lloguer i préstec, resten rigorosament prohibides sense l'autorització escrita de l'editor o entitat autoritzada, i estaran sotmeses a les sancions establertes per la llei.

Distribueix: DINSIC Distribucions Musicals, S.L.

email: dinsic@dinsic.com

www.dinsic.com

dinsic.com

Índex

Pròleg	9
Introducció	11
Carta per a Pauline Viardot	15
Amb veu de dona	29
Epitafi	37
Les cartes de Brahms	43
Luna roja	57

Pròleg

Per coses de l'atzar, l'any 1996 vaig descobrir la figura d'una dona excepcional: la mezzosoprano, pianista, compositora i pedagoga del segle XIX Pauline Viardot. Després d'uns quants anys fent recerca sobre la seva persona i tota la literatura musical que va compondre i interpretar, i amb l'esperit de divulgar la seva dimensió artística, l'any 2013 vam començar una col·laboració amb el musicòleg Oriol Pérez i Treviño. Conjuntament, volíem donar el relleu que mereixia a una gran dona que, injustament, el pas dels anys i la història, havien oblidat. Vam creure que la millor manera de fer-ho seria donant-li veu, i no només interpretant les seves composicions sinó que, a través d'una gran actriu, com era la Montserrat Carulla, poguéssim fer conèixer al públic qui era la persona, la dona, l'artista Pauline Viardot en tota la seva dimensió. Amb aquesta idea, la Pauline-Montserrat, llegiria unes cartes, diaris i reflexions a través de les quals repassaria tota la seva trajectòria vital i artística. Tota la feina de recerca meticulosa, entusiasme i passió de l'Oriol va donar lloc a un guió, a un fil conductor que lligava tot un seguit de composicions i donava sentit a la idea que tots tres, junt amb el pianista Vladislav Bronevetsky, havíem tingut inicialment. El concert deixava de ser aquell format a què sovint estem acostumats, per esdevenir una nova forma de proposar un recital, amb continguts llegits, cantants i interpretats al piano; un espectacle enriquidor i diferent en diversos sentits. Transicions fluides, sense fissures, entre la parla i la música, juxtaposicions i transicions inesperades per crear connexions musicals i històriques, enginy, ironia, i el comentari intel·ligent. Una aproximació psicològica, històrica, sociològica i artística, tot convidant a l'audiència a tenir l'oïda, l'emoció i la ment oberts, i experimentant el recital com una entitat artística completa en si mateixa. Així naixia: "*Pauline Viardot: un retrat musical*".

D'aquesta exitosa col·laboració que vam tenir ocasió d'oferir al públic en diverses ocasions i programacions, en va néixer, creiem, una manera creativa i didàctica d'idear diversos programes de

concert, amb un efecte que implicava més intensament l'audiència. Amb la complicitat d'actrius i actors del món teatral català, com Sílvia Bel, Jordi Boixaderas, Victòria Pagès, han vist la llum altres projectes com *Amb veu de dona* o *Luna roja: a García Lorca*, tots ells estrenats al Festival de Música Clàssica de St. Fruitós de Bages i amb llarg recorregut.

Continuant amb la idea de crear nous conceptes per programar, no imitant aquests textos o idees, sinó observant com es pot ampliar el repertori, com els recitals poden ser vius amb una programació imaginativa, l'Oriol va escriure també "*Les cartes de Brahms*" per al cor Veus de Granollers.

Al marge de trencar el motlle de la convenció del recital, reivindicar Viardot, les dones compositores, Lorca o la relació Brahms-Schumann no és sinó una aposta per contribuir al desplegament d'una societat més culta, lliure i democràtica, fonamentant el coneixement i la noblesa d'esperit amb la il·luminació i el gaudi.

Mireia Pintó
Mezzosoprano

Introducció

Com podem parlar de música? ¿Com s'ha d'escriure sobre una manifestació cultural tan plural i diversa sense haver de manifestar, una vegada més, la por oberta per no haver sabut escoltar a fons la seva gran diversitat durant els primers anys del segle XXI d'una manera lliure i desacomplexada? ¿Hem de tenir por d'afirmar que la música és el paradigma més nítid del diàleg intercultural que ens ofereix això que coneixem amb el nom de mercat globalitzat? ¿O potser hem de renunciar a qualsevol anàlisi i continua escoltant joiosa i desordenadament una gran quantitat i pluralitat de músiques? Nescio. No ho sé....

Fa molts anys, però, que resto convençut com un dels més grans errors desplegats, al llarg de la història recent de la interpretació musical, ha estat el de seguir oferint els continguts (obres, programes), de les mal anomenades música clàssica i contemporània, en uns formats i unes formes que, en gran part, són hereus directes de les Acadèmies de música del segle XVIII i dels recitals del segle XIX, en especial els d'alguns mites com ara els dels pianistes Frédéric Chopin (1810-1849) o Franz Liszt (1811-1886). Aquesta perpetuïtzació de la idea romàntica (tots hem llegit com Arnold Schönberg estava convençut que, algun dia, els botiguers xiularien les seves melodies atonals), la seva fossilització, la tremenda incapacitat de lectura dels nous temps és la que ha provocat, massa vegades, que la música clàssica se l'hagi vist com una disciplina artística que es desplegava al marge de la resta de manifestacions i disciplines humanístiques del nostre temps. Encara més: s'ha volgut continuar creient que no hi havia altra manera possible de comunicar la música si no era a través d'una retòrica, a voltes versallesca, ampul·losa i cadavèrica, dels recitals i concerts tradicionals. Tot plegat, al meu entendre, obeeix i s'explica per concebre la música en uns termes força anacrònics.

Existeix, però, un altre gran perill. El de la voluntat de conversió i transformació dels concerts tradicionals en uns nous espectacles a partir de la premissa de voler acostar la música, a qualsevol

Carta per a Pauline Viardot¹

Pauline Viardot:

I

Ahir em va arribar una carta ben estranya. Una carta que anava dirigida a mi, tot i no portar remitent ni segell. Però em va arribar: A l'atenció de Madame Pauline Viardot, número 48 de la rue de Douai -París. Està claríssim! Aquesta sóc jo i visc aquí! Un cop la vaig acabar de llegir, vaig adonar-me que la carta estava signada per una organització que no coneixia de res, la Secció alemanya de la Societat teosòfica. És tot plegat tan estrany que bo serà que avui me la rellegeixi, ben a poc a poc, per adonar-me de si, efectivament, aquesta sèrie de senyals astrològics i qüestions referides a l'ànima humana, assenyalats per aquesta Societat cap al final de la carta, poden tenir relació amb tot allò que he viscut i m'ha acabat passant. Ai...!, me n'han passat tantes de coses al llarg de la vida que la frase final de la carta sembla un resum molt savi de tot plegat:

«Tot allò que ens passa és només la resposta i ressò d'allò que som i de com ho som...»²

II

Berlín, dilluns, 18 de maig de 1908

Admirada Madame Viardot. Accepti de bon grat aquesta carta que consisteix en la proposta de fer-li un sincer homenatge a Berlín

¹ Aquest guió es correspon al concert celebrat sobre la figura de Pauline Viardot titulat *Pauline Viardot, un retrat musical* estrenat a la XIX edició del Festival Internacional de Música Clàssica de Sant Fruitós de Bages de 2013 a càrrec de Mireia Pintó, Vladislav Bronevetsky i l'actriu Montserrat Carulla.

² En finalitzar la lectura d'aquest primer text, l'actriu que encarnava Pauline Viardot, s'asseia mentre sonava el Preludi de *Cendrillon*.

Amb veu de dona⁹

I

*Reina menyspreada,
del monarca romà afligida esposa,
Què faig? On sóc? En què penso?
Oh, miserable sexe de les dones!
Si la natura i el cel
lliures ens creen,
el matrimoni ens encadena com esclaves. Si parim a un home,
Oh, miserable sexe de les dones!
formem els membres del nostre impiu tirà, alletem el cruel botxí
que ens descarna i ens dessagna,
i estem forçades per la indigna sort
a engendrar nosaltres mateixes a la mort. ¡Neró, impiu Neró,
marit, oh déus, marit
per sempre injuriat i maleït
pel meu patiment
On, ai, on ets?
En braços de Poppea
estàs i gaudeixes feliç, i mentrestant,
el meu plor freqüent
va formant un diluvi de miralls
en què mires dins de les teves delícies,
el meu martiri.
Destí, si estàs allà dalt
¡Júpiter, escolta'm!
Si per castigar Neró
no tens llamps,
jo d'impotència t'acuso,*

⁹ *Amb veu de dona* es va estrenar al xxviii Festival Internacional de Música Clàssica de Sant Fruitós de Bages amb el duo format per Mireia Pintó i Vladislav Bronevetsky, junt a l'actriu Clara Segura que va encarnar el paper de la compositora Johanna Kinkel.

Epitafi

Han passat cent seixanta-un anys des de la mort de Johanna Kinkel i, per sort, les coses han canviat una mica. O força. A poc a poc, potser més lentament que ràpid, hem vist com el panorama musical europeu s'ha anat enriquit per les aportacions de compositores com ara Sofia Gubaildulina, Kaija Saariaho o, a casa nostra, Raquel García Tomás, Mariona Vila, Anna Bofill. No només això, també progressivament hem sabut i escoltat creadores d'èpoques pretèrites com ara la Comtessa de Dia, Hildegard von Bingen, Barbara Strozzi, Francesca Caccini, Jacquet de la Guerre, Mariana Martines, Lili Boulanger... Hi ha qui ha dit, fins i tot, que l'actual música occidental no seria el mateix sense l'aportació de la germana de la darrera compositora esmentada, Nadia Boulanger, professora de grandíssims noms. De totes maneres, la història de la música en femení i singular continua sent encara una de les moltíssimes assignatures pendents d'una humanitat que, a voltes, sembla obstinada a una tendència autodestructiva i *egoica*, característica, d'altra banda, de la força masculina. Potser el dia que la humanitat comenci a ser, de veritat, més femenina i es feminitzí també haurà avançat una mica més cap a la seva regeneració.

Amb veu de dona és un recital amb intervencions teatrals on Mireia Pintó, Vladislav Bronevetsky, Oriol Pérez i Treviño i, jo mateixa, Clara Segura, hem volgut fer un homenatge a les compositores de l'ahir, de l'avui i del demà.

Les cartes de Brahms¹⁸

*Oh!, les dones, Oh!, les dones, com inciten el delit!
De fa molt temps seria monjo, si no fos... per les dones!*¹⁹

I

Berlín, 3 d'abril de 1907

Joseph Joachim:

Quants de records i imatges m'assalten la memòria quan escolto aquesta música. I ja no tan sols perquè sigui una dansa dels gitanos de la meua Hongria natal, sinó perquè em fa adonar, novament, de l'absència d'un dels meus millors amics que he tingut a la meua vida: Johannes Brahms... Just avui, un 3 d'abril de fa deu anys que moria a Viena a causa d'una malaltia dolenta al fetge, però, això sí... amb la immortalitat totalment assegurada com ho demostra que se'l coneix com la tercera gran B de la música alemana, després de dos monstres com Bach i Beethoven. I el tercer ell!... Johannes Brahms. De fet, encara que això de les tres grans B s'ho va inventar el baró von Bülow tot pensant que ell havia de convertir-se en aquesta tercera B, des dels meus temps de joventut quan vaig conèixer Brahms, em vaig adonar que aquell era un talent especial. Immens. Quan hi penso, encara ric. Jo era a Hannover, l'abril de 1853, i em va venir a visitar el meu compatriota i violinista, com jo, Edvard Reményi per dir-me que estava de gira i demanar-me: Joseph! Has d'escoltar el geni que m'acompanya al piano. Em vaig

¹⁸ *Les cartes de Brahms* es van estrenar el 10 de novembre de 2019 al Teatre-Auditori de Granollers amb el Cor de Cambra de Granollers, els pianistes Josep Surinyach i Jordi Armengol i l'actor Jordi Boixaderas, tots sota la direcció de Josep Vila i Jover.

¹⁹ En finalitzar aquests primers versos, el duo de piano va interpretar la *Dansa hongaresa núm. 5 en fa sostingut menor WoO1* de Johannes Brahms.

Luna roja²⁹

Cambridge, finals dels 80 del segle xx

I

Poldi Gerhard:

Encara avui quan sento a parlar de Federico García Lorca no em puc treure del cap el xiscle que va fer el meu Robert just en assabentar-se, per telegrama, de la mort del Federico. Federico García Lorca. El Roberto va quedar paralytat, incrèdul pel telegrama que acabava de rebre de part de Don Manuel de Falla: *«lo que podría parecer un imposible acaba de suceder. Nuestro amigo común, el poeta García Lorca ha fallecido. No le puedo facilitar más detalles»*. La ràbia i la perplexitat, la incredulitat i el fàstic el van deixar, com us deia, totalment paralytat. I, a més, talment com si fos una broma macabra, perquè eren poc més de les cinc de la tarda, la mateixa hora en què va morir el torero Ignacio Sánchez Mejía, el destinatari del famós *Llanto*. Jo, com podeu imaginar, no em vaig poder estar de posar-me a plorar. I no només per la mort d'aquell Federico simpàtic, divertit, educat, hipersensible i exquisit a parts iguals, i que havia conegut força en les seves múltiples escapades a Barcelona, sinó per adonar-me de com aquella tragèdia que havia començat feia poc més d'un mes no seria només la d'una guerra entre germans, sinó que portaria també la mort d'altres artistes, intel·lectuals, poetes i músics com, potser?, el meu Robert Gerhard que era republicà perquè era partidari del règim legítim de la República. El Robert, cerebral i fred com era i potser per trencar aquella situació anòmala de paràlisi, no va poder fer més que anar-se'n a les prestatgeries de la biblioteca personal d'on en va treure el

29 *Luna Roja* es va estrenar el 30 de juliol del 2020 al Festival Internacional de Música Clàssica amb l'Orquestra de Cambra de Terrassa 48 (direcció Quim Térmens), la mezzosoprano Mireia Pintó i l'actriu Sílvia Bel.